

נשכחות שאי אפשר לשכוח

כל פרט בסיפור של 'שיר|עיר' מרחיב את הלב, מהשירים ועד לדפוס

ש'יר|עיר', המכיל שמונה שירים גנוזים של לאה גולדברג, הוא ספר יפה להפליא, בכל מובן של "יפה". השירים נכתבו בעקבות חיתוכי עץ של האמן הבלגי פרנץ מזרל, שהרומנים הגרפיים שלו זכו לפופולריות רבה באירופה של שנות ה-20. חיתוכי העץ מרצדים מתוך דפי הספר כמו שבר-פלא ששרד מעידן אחר, בש-חור-לבן חשוך-ווהר. סביר להניח שללא המיומנות המיוחדת של הוצאת אבן חושן, המתמחה באמנות הספר המודפס ובשחזור של טכניקות דפוס עתיקות, לא היינו זוכים ביופי יוצא דופן זה.

אחד מספריו של מזרל, 'נופים ומצבי רוח', התגלגל לידיה של גולדברג הצעירה וסחף אותה לפרויקט שאפתני - כתיבת שיר כנגד כל אחד מציורי הספר. חוקר הספרות גדעון טיקוצקי, עורך 'שיר|עיר', משער שהדבר קרה בראשית שנות ה-30, שנות לימודיה של גולדברג בגרמניה. גולדברג זנחה את הפרויקט אחרי שמונה שירים בלבד; ספרו של מזרל, ובתוכו השירים בכתב ידה, אמנם נותר בספרייתה, אך השירים נגנזו. הם התגלו כ-60 שנה לאחר כתיבתם, כשהספר נחת במחלקת "הכפולים" של בית הספרים הלאומי. רפאל ויזר, מנהל מחלקת כתבי היד בבית הספרים, הבין שמדובר באוצר והציל אותו מגריסה.

אפשר לשאול למה

גולדברג גנזה את השירים.

האם חשבה שהם לא

מספיק טובים? אולי, אף

שממרחק השנים ברור

שלפחות ארבעה מהם

יפים מאוד, וכשהם מו-

צגים לצד חיתוכי העץ

בולט יופיים במיוחד.

באחרית-דבר מציע טי-

קוצקי סדרה של הספרים

אפשריים לגניזה. יית-

כן, הוא כותב, שאהבת

המשוררת למזרל הת-

פוגגה. וייתכן שאהבתה

עמדה בעינה, אך איימה

על הדימוי העצמי שלה

כ"אנינת טעם", שכן

מזרל נחשב לאמן "פר-

פולרי", מין מאייר או

קומיקסאי ולא בדיוק

צייר. וייתכן שגולדברג

חששה מצילו של שלו-

נסקי, שאהב גם הוא את

מזרל, כתב עליו וחיבר שירה בעקבותיו. ואולי מדובר בשיקול כללי יותר

- באובדן האמון של המשוררת בעצם האפשרות לתרגם ציור לשירה.

הדיון הרגשי-אסתטי של טיקוצקי מרתק, אך בין דבריו נרמזים שני

הקשרים נוספים שכדאי להדגיש. אחד נוגע לתפקיד המכריע שמי-

לאה הנצרות בתולדות היחסים בין ספרות ואמנות פלסטית בתרבות

האירופית. אי אפשר להבין את היחסים האלה בלי להכיר בזיקה שלהם

למפעל התרגום המתמשך של סיפורי הברית החדשה לסדרות מקור

דשות של ציורים כנסייתיים - מעין יצירות קומיקס או דפים ברומן

גרפי - שכמה מהם אף שימשו כייצוגים פולחניים של האלוהות עצמה.

מנקודת המבט של גולדברג הצעירה היה בהקשר הזה משהו מובן מאליו

ומאתגר גם יחד, אבל אחרי עלייתה לארץ הוא הפך לזר ובלתי פתור,

כמעט בלתי נסבל.

זה מוביל את הדיון בגניזה להקשר נוסף - לעוברה שמדובר בפרויקט

שנזנח ונותר ממנו רק פרגמנט. חלק גדול מיופיו של 'שיר|עיר' קשור

לכך שהוא מאיר רגע חולף או רסיס של יופי, שנמשה מתוך תולדותיה

הסבוכות של השירה העברית החדשה. אחד הקשיים שמחדשי השירה הע-

ברית נתקלו בהם היה ההיעדר הכמעט מוחלט של מסורת מצוירת בזיכרון

העברי. ובין ביאליק של 'הבריכה', שחיפש את "לשון המראות" הנעדרת

בזיכרונות ילדותו, ופוגל או אלתרמן, שעיצבו שפה ויזואלית המבוססת

על חוויה עמוקה של אובדן או זרות, בולטים כמה משיריה המוקדמים

של גולדברג, וביניהם שירי מזרל, בהתמודדותם הישירה, הכמורנאיבית,

עם ההיעדר הזה, ובנגיעתם בלבו של "מרחב הרממה" שעטף את השירה

העברית באירופה: מרחב המאוכלס בצלובים, מדונות וצריחי כנסייה.

ובכל זאת

יש על הארץ לילות משלגים

ואלהים לבן רוקד סביב צריח כנסייה.

וכוכבי לכן העפים נמוגים

מגביע השחק אל פוס הדומייה -

ובכפר מתעורר פתאם החלום

ומבטיש בעד כפור הצהר אל לבן הליל,

אל האלהים הרוקד מסביב למגדלו

על מרכב השתיקה האפל.

או מעיר החלום את הילד הנם

ופוקח עיניו ומראה לו,

שהכפר הנרדם בחיק העולם

כל כך דומה לפלא...

על פן יש על הארץ זכרונות משלגים מאד

ואלהים לבן רוקד סביב צריח הנשמה.

וצהר הלב הסגור מחפה לחלום ולאות

ואוהב לפרקים את מרחב הרממה.

שיר|עיר // לאה גולדברג | אבן חושן | 78 עמודים